

Suwałki, 2023

TESTAMENT, DAROWIZNA CZY DOŻYWOCIE?

PORADNIK

Wprowadzenie

Dokonując rozporządzenia własnym majątkiem często zadajemy sobie pytanie, która z przewidzianych prawem form jest najkorzystniejsza. W grę może wchodzić m.in. testament, darowizna oraz umowa dożywocia - wszystkie te formy są właściwe, a ich wybór zależy od osobistej sytuacji rodzinnej osoby, która tym majątkiem rozporządza. Należy zadać sobie kilka kluczowych pytań - czy chcemy rozporządzić majątkiem za życia, czy na wypadek śmierci? Czy istotna jest dla nas kwestia kosztów z tym związanych? Czy chcemy zabezpieczyć nie tylko osobę, która otrzyma od nas składnik/i majątku, czy także siebie? Czy rodzina jest na tyle skonfliktowana, by wystąpić po naszej śmierci z roszczeniem o zachówek od osób, które dziedziczyły po nas majątek?

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostały kluczowe podobieństwa i różnice pomiędzy testamentem, darowizną a dożywociem. Zwrócona została uwaga na kwestie, które mogą być istotne przy podejmowaniu decyzji o wyborze formy rozporządzenia majątkiem. Jeżeli chcemy rozporządzić majątkiem na wypadek śmierci, możemy to zrobić wyłącznie poprzez sporządzenie testamentu. Z kolei przy chęci rozporządzenia nim jeszcze za naszego życia należy rozważyć kwestię darowizny, którą można zabezpieczyć służebnością mieszkania. Należy jednak pamiętać, iż darowizna taka może być uwzględniona przy obliczaniu ewentualnego zachowku po śmierci darczyńcy. W przypadku chęci zawarcia umowy dożywocia, czynność ta zabezpiecza zbywcę, a jednocześnie nie jest uwzględniana przy obliczaniu ewentualnego zachowku.

TESTAMENT

- Testament jest jednostronną wolą spadkodawcy, w której wyraża on swoją wolę poprzez powołanie do całości spadku lub poszczególnych składników spadku konkretne osoby.
- Może on zostać sporządzony w formie aktu notarialnego lub odręcznie.
- Sporządzenie testamentu nie zdejmuje ze spadkobiercy obowiązku przeprowadzenia postępowania spadkowego w wyniku, którego dopiero spadek stanie się potwierdzoną jego własnością, a postępowanie takie musi toczyć się w obecności osób powołanych do spadku z ustawy: dzieci i małżonka (w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim w chwili śmierci), a w przypadku braku dzieci małżonka i rodziców lub rodziców i rodzeństwa, a także kiedy osoby powołane do spadku z ustawy nie dożyły otwarcia spadku ich zstępnych.
- Rozporządzenia majątkiem zawarte w testamencie dochodzą do skutku z chwilą śmierci spadkodawcy, czyli zaczynają wchodzić w życie dopiero w momencie śmierci osoby, która sporządziła testament. Oznacza to, że do momentu śmierci osoba sporządzająca testament (testator) może zmienić dowolnie testament: odwołać lub zmienić.
- Spadkobiercy muszą przeprowadzić postępowanie spadkowe w sądzie lub przed notariuszem.
- W przypadku pominięcia w testamencie części spadkobierców, przysługuje im roszczenie o zachowek, który stanowi ułamek wartości udziału spadkowego, który przypadłby uprawnionemu do zachowku, gdyby spadkodawca w testamencie nie zapisał majątku komuś innemu.
- Zachowek przysługuje tylko najbliższej rodzinie spadkodawcy (zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy), którzy dziedziczyliby zgodnie z ustawą, gdyby nie testament.
- Wysokość zachowku wynosi $\frac{1}{2}$ wartości udziału spadkowego, który przypadłby danej osobie, gdyby dziedziczyła zgodnie z ustawą oraz $\frac{2}{3}$ wartości udziału spadkowego, jeżeli uprawniony do zachowku jest małoletni albo trwale niezdolny do pracy.
- Przedawnienie roszczenia o zachowek wynosi 5 lat od chwili otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy.
- Przy obliczaniu zachowku uwzględnia się darowizny uczynione przez spadkodawcę (oprócz drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku).
- Najbliższa rodzina (tzw. grupa zerowa - małżonek, zstępni, wstępni, pasierbowie, rodzeństwo, ojczym, macocha) jest zwolniona od zapłaty podatku od spadków, pod warunkiem złożenia w ciągu 6 miesięcy odpowiedniego formularza do Urzędu Skarbowego.

DAROWIZNA

- Darowizna jest dwustronną umową pomiędzy darczyńcą a obdarowanym, a w jej efekcie obdarowany staje się właścicielem darowanej nieruchomości czy innych praw majątkowych od momentu podpisania umowy w formie aktu notarialnego u notariusza.
- Forma nieodpłatnego rozporządzenia majątkiem za życia darczyńcy.
- Rozporządzenia majątkiem dokonane umową darowizny dochodzą do skutku z chwilą podpisania umowy.
- Darujący przestaje być właścicielem nieruchomości.
- Celem zabezpieczenia interesów darczyńcy, często spotykane jest ustanowienie służebności mieszkania w zamian za darowiznę nieruchomości, polegającą na dożywotnim prawie do korzystania z darowanej nieruchomości (lub jej części).
- Służebności takiej nie można ustanowić na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu, gdyż jest ono ograniczonym prawem rzeczowym, do ustanowienia takiej służebności niezbędny jest w przypadku lokalu lokal stanowiący odrębną nieruchomość.
- Darowizna może zostać odwołana w przypadku, gdy obdarowany jest rażąco niewdzięczny. Zgodnie z orzecnictwem za osobę rażąco niewdzięczną może zostać uznana osoba, która cechuje się nasiloną złą wolą skierowaną w taki sposób, aby wyrządzić krzywdę czy szkodę majątkową darczyńcy. W każdym przypadku o przesłankach rażącej niewdzięczności orzeka sąd, chyba że strony umowy same dobrowolnie rozwiążą umowę darowizny. Darczyńca może tego dokonać w terminie roku od dnia dowiedzenia się o rażącej niewdzięczności obdarowanego.
- Darowizny dokonane przez przysłego spadkodawcę mogą być uwzględnione przy obliczaniu zachowku (oprócz drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku)
- Najbliższa rodzina (tzw. grupa zerowa - małżonek, zstępni, wstępni, pasierbowie, rodzeństwo, ojczym, macocha) jest zwolniona od zapłaty podatku od spadków, pod warunkiem złożenia w ciągu 6 miesięcy odpowiedniego formularza do Urzędu Skarbowego.

DOŻYWCIE

- Dożywocie jest formą rozporządzenia majątkiem za życia zbywającego i polega na przeniesieniu własności nieruchomości na rzecz nabywcy, w zamian za zapewnienie zbywcy dożywotniego utrzymania (dożywocie).
- Obejmuje przyjęcie zbywcy jako domownika, dostarczanie mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnienie odpowiedniej pomocy i pielęgnowania w chorobie oraz sprawienie własnym kosztem przez nabywcę pogrzeb odpowiadający miejscowym zwyczajom.
- Formą właściwą dla umowy dożywocia jest akt notarialny sporządzony u notariusza.
- Jest to często rozwiązanie dla samotnych osób, które nie są w stanie same sobie już poradzić i potrzebują pomocy, a nie mają dzieci czy bliskiej rodziny.
- W przypadku ewentualnego konfliktu między stronami umowy dożywocia, na żądane jednej z nich sąd może zamienić uprawnienia wynikające z tej umowy na dożywotnią rentę (także w przypadku zbycia otrzymanej nieruchomości przez nabywcę).
- Umowa ta jest opodatkowana podatkiem od czynności cywilnoprawnych w wysokości 2% wartości rynkowej nieruchomości, bez względu na stopień pokrewieństwa między zbywcą a nabywcą (brak zwolnienia dla zerowej grupy podatkowej).
- Umowa o dożywocie również jako odpłatna czynność nie jest jak darowizna zaliczana na poczet schedy spadkowej i osoba, która przyjęła mieszkanie za dożywocie nie jest obciążona zachowkiem jak to jest w przypadku nieodpłatnego nabycia w drodze dziedziczenia lub darowizny.

Podsumowanie

Szukając odpowiedzi na powtarzające się często pytanie, co jest lepsze testament czy darowizna warto rozważyć wskazane wyżej różnice między poszczególnymi czynnościami.

Generalnie wszystko zależy to od woli osoby, która chce rozporządzić swoim majątkiem, od tego jak to widzi i jakie rozwiązanie dla niej będzie bardziej bezpieczne i pewne. Niektórzy chcą osiągnąć efekt od razu po podpisaniu dokumentu i przekazać za życia mieszkanie czy inną nieruchomość zabezpieczyć się służebnością mieszkania. Z kolei inna grupa osób chce posiadać nieruchomość do śmierci i wówczas dopiero spowodować jej przekazanie danej osobie.

Dla pierwszej grupy idealnym rozwiązaniem jest darowizna, zaś dla drugiej testament. Obie te czynności podlegają takim samym przepisom podatkowym: ustawie o podatku od spadków i darowizn. Dlatego zarówno odziedziczenie przez osoby bliskie majątku jak i przekazanie im majątku w drodze darowizny jest zwolnione od podatku od spadków i darowizn. kosztom dokonania darowizny są opłaty sądowe, taksa notarialna, wypisy aktu oraz podatek VAT.

Czasami ani darowizna ani testament nie spełniają oczekiwań osoby, która chce przekazać nieruchomość. Mówią wówczas o przekazaniu własności w zamian za dożywotnią opiekę. Takie rozwiązanie to umowa o dożywocie przewidziana w art. 908 kodeksu cywilnego, która nie jest obciążona zachowkiem jak to jest w przypadku nieodpłatnego nabycia w drodze dziedziczenia lub darowizny.